

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název vzdělávacího materiálu:	Literatura starověku a antiky - struktura maturitního okruhu a úkoly
Číslo vzdělávacího materiálu:	VY_32_INOVACE_CJL1.1.01a
Autor vzdělávacího materiálu:	PhDr. Olga Šimandlová
Období, ve kterém byl vzdělávací materiál vytvořen:	září 2013
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Vzdělávací obor:	Český jazyk a literatura
Vzdělávací předmět:	Český jazyk a literatura
Tematická oblast:	Světová a česká literatura od starověku po 18. století
Ročník, pro který je vzdělávací materiál určen:	4. ročník gymnázia (vyšší stupeň)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Anotace:

Vzdělávací materiál slouží jako struktura maturitního okruhu při opakování učiva ve 4. ročníku při přípravě na maturitní zkoušku. Obsahuje cvičné úkoly k ověření poznatků. Inovuje výuku využitím interaktivní tabule.

Citace použitých zdrojů:

HÁNOVÁ Eva a kol. *Odmaturuj z literatury 1*. 3. vyd. Brno: Didaktis, 2004. ISBN 80-7358-016-0. s. 5 - 14.
SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk a literatura*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Fragment, 2007. ISBN 978-80-253-0468-6. s. 8 - 10.
Vlastní zdroje.

Vzdělávací materiál vytvořen v rámci projektu
Sportovní gymnázium - škola 21. století

OSNOVA TÉMATU

1. STAROVĚKÁ LITERATURA

1.1 LITERATURA SUMERSKÁ, AKKADSKÁ A BABYLONSKÁ

1.2 LITERATURA EGYPTSKÁ

1.3 LITERATURA INDICKÁ

1.4 LITERATURA ČÍNSKÁ

1.5 LITERATURA PERSKÁ

1.6 LITERATURA HEBREJSKÁ

2. LITERATURA ANTIKY

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.1 ARCHAICKÉ OBDOBÍ

2.1.2 ATTICKÉ OBDOBÍ

2.1.3 HELÉNISTICKÉ OBDOBÍ

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.1 OBDOBÍ ARCHAICKÉ

2.2.2 KLASICKÉ OBDOBÍ

2.2.3 POSTKLASICKÉ OBDOBÍ

2.2.4 OBDOBÍ ÚPADKU

3. ÚKOLY K TÉMATU LITERATURA STAROVĚKU A ANTIKY

1. STAROVĚKÁ LITERATURA

LITERATURA ORIENTÁLNÍ

1.1 LITERATURA SUMERSKÁ, AKKADSKÁ A BABYLONSKÁ

1.1 LITERATURA SUMERSKÁ, AKKADSKÁ A BABYLONSKÁ

oblast Mezopotámie (dnes Irák)

mezi povodím řek Eufrat a Tigris

osídlení přibližně 6. tis. př. n. l.

klínové písmo, vynález Sumerů, 3. tis. př. n. l.

zápisy na hliněné destičky, trojhranné rydlo

1.1 LITERATURA SUMERSKÁ, AKKADSKÁ A BABYLONSKÁ

- **Epos o Gilgamešovi**

nejstarší hrdinský epos světa, veršovaná epika

původně psán sumersky asi 2500 př. n. l.

dochován na 12 hliněných destičkách ze 7. století př. n. l.

v Aššurbanipalově knihovně v Ninive (město v Asýrii, dnes Irák)

polomytický vládce z Uruku hledá tajemství věčného života

poprvé zmínka o potopě světa (převzato do Starého zákona)

- **Hymnus na Ištaru** – milostná píseň o bohyni lásky a války

- **Chammurapiho zákoník** – 1. právní spis, 1 800 př. n. l.

1.2 LITERATURA EGYPTSKÁ

1.2 LITERATURA EGYPTSKÁ

Egypt

jednotný stát 4. – 3. tis. př. n. l.

povodí Nilu

hieroglyfické písmo, vyluštil Jean-François Champolion r. 1824

zápisy na papyrus (ze stébla šáchoru papírodárného)

třtinové pero

1.2 LITERATURA EGYPTSKÁ

- **nejstarší milostná poezie** na světě, milostné písně
- **náboženské texty**
- **hymny** na bohy a faraony
- **báje** o bozích a o vzniku světa
- **tzv. naučení** – životní moudra, rady otce synovi do života
- **Knih mrtvých** – rady zemřelému

1.2 LITERATURA EGYPTSKÁ

2. tis. př. n. l. oslavné básně:

- **Achnaton – Hymnus na slunce**
- **Chvalozpěv na Nil** (autorem asi mudrc Cheti)
- **Vlastní životopis Sinuhetův**

autobiografie lékaře a úředníka na královském dvoře

(inspirace: Mika Waltari, román Egyptán Sinuhet, vyd. 1945)

1.3 LITERATURA INDICKÁ

1.3 LITERATURA INDICKÁ

oblast povodí řek Indus a Ganges
území dnešního Pákistánu a Indie

2. tis. př. n. l

védský jazyk, později jazyk **sanskrt**

- **Védy** (vědění, poznání pravdy) – posvátné knihy hinduismu

1.3 LITERATURA INDICKÁ

- **Mahábhárata** – nejrozsáhlejší epos světa, asi 100 tisíc dvojverší
vznikal téměř 800 let (4. stol. př. n. l. – 4. stol. n. l.)
mýty, legendy, úvahy o životě na pozadí boje mezi dvěma indickými rody, boj dobra a zla je nekonečný
- **Rámájana** (Putování Rámovo) 2. stol. př. n. l. – 1./2. stol. n. l.
epos o lásce princezny Sítý a prince Rámy
- **Kámasútra** (Učebnice lásky), počátek n. l.
(Káma – indický bůh milostné touhy, sútra – poučení, učebnice)

1.4 LITERATURA ČÍNSKÁ

1.4 LITERATURA ČÍNSKÁ

oblast povodí řek Chuang-che a Jang-c-ťiang

kultura od 12. stol. př. n. l.

znakové písmo

zápisy na papír nebo hedvábí štětcem

- **Kniha písní**, 9. – 6. stol. př. n. l.

nejstarší sborník čínské poezie

básně lidové i uměle vytvořené, milostné, oslavné, obřadní, svatební, sociální

1.5 LITERATURA PERSKÁ

1.5 LITERATURA PERSKÁ

oblast dnešního Íránu a střední Asie

7. stol. př. n. l.

- **Avesta** – sborník textů

modlitby, mýty, písně, žalmy, právnické texty

nauka kazatele Zarathuštry - povinností člověka je šířit dobro

jazyk tzv. **avestánština** (též avestština či avesta)

mrtvý staroíránský jazyk

1.6 LITERATURA HEBREJSKÁ

1.6 LITERATURA HEBREJSKÁ

oblast Izraele

1. tis. př. n. l. – 1. stol. n l.

řec. biblion = kniha

Bible – Písmo svaté – náboženské texty židovského judaismu (Starý zákon) a křesťanství (Starý zákon a Nový zákon) převzali křesťané

zákon sepsán v **hebrejštině** a **aramejštině**, Nový zákon v řečtině

nejpřekládanější kniha světa

1.6 LITERATURA HEBREJSKÁ

- **Starý zákon**

vznik v průběhu 1. tisíciletí př. n. l.

základní knihy židovského judaismu

obsáhlý soubor textů žánrově různorodých – texty náboženské, historické, právnícké a literární

odráží představy židovského národa o jeho nejstarší minulosti

1.6 LITERATURA HEBREJSKÁ

3 části:

- **Knihy Mojžíšovy (Tóra = zákon)** – nejstarší, o počátcích světa
- **Prorocké knihy** – např. Kniha soudců, Knihy královské, Knihy prorocké
o bájných králích Davidovi, Šalomounovi, vypráví dějiny Izraele, uvádí výroky a skutky proroků aj.
- **Svaté spisy** – Žalmy, kniha Jób, Přísloví, Pět svitků (Píseň písní, Jeremiášův pláč aj.)

- vedle Starého zákona je součástí křesťanské Bible **Nový zákon**

- **Nový zákon**

vznik později, až **1. – 2. stol n. l.**

sepsán **v řečtině**

vytvořili křesťané

má 27 knih

Nový zákon

- **4 evangelia – Matoušovo, Markovo, Lukášovo a Janovo**
život Ježíše Krista, umučení a vzkříšení
řec. **evangelium** = zvěstování, dobrá zpráva
- **Skutky apoštolů** – o šíření křesťanství a počátcích křesťanské církve
- **Listy (Epištoly)** – 14 epištol
řec. **epištola** = dopis apoštolů věřícím
- **Zjevení sv. Jana, tzv. Apokalypsa** – předpověď konce světa a poslední soud, vize příchodu Krista a Božího království

- vliv Bible na rozvoj středověkého písemnictví a kultury
- tzv. **Septuaginta**, 3. stol př. n. l.
nejstarší překlad Starého zákona do řečtiny
- tzv. **Vulgata**, přelom 4. – 5. stol. n. l.
nejstarší překlad celé Bible do latiny
- Konstantin a Metoděj, 9. stol. n. l.
nejstarší překlad částí z Bible do staroslověnštiny

2. LITERATURA ANTIKY

Literatura starověkého Řecka a Říma

2. LITERATURA ANTIKY

kultura starověkého Řecka a Říma – základ evropské kultury

8. stol. př. n. l. – 5. stol. n. l.

rok 476 n. l. – pád říše římské

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

8. st. př. n. l. – 1. st. n. l.

řecké písmo převzato koncem 1. tisíciletí od Foiničanů

3 období řecké kultury:

- archaické
- attické
- helénistické

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.1 ARCHAICKÉ OBDOBÍ

do 6. stol. př. n. l., vliv řecké mytologie (bájesloví)

Homér (720 – 680 př. n. l.)

- Ilias (válečný epos)
- Odyssea (mírový epos)

posledních 52 dnů 10. roku trojské války, dobytí Tróje, desetileté bloudění krále Odyssea, jeho návrat na rodnou Ithaku

Odyssea asi o 150 let mladší než Ilias

z tradice autorství připisováno Homérovi

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.1 ARCHAICKÉ OBDOBÍ

- **aoidy** – hrdinské zpěvy zpívané se strunným nástrojem
- **Archillochos** – elegie = žalozpěvy, doprovod píšťalky
- **Sapfó** – básnířka, monodická lyrika = milostná poezie, doprovod lyry
- **Anakreón** – písně oslavující lásku a radosti života, tzv. anakreontská lyrika
- **Pindaros** – sborová lyrika, ódy na aristokracii a vítěze olympiád
- **Simonidés** – epigramy = původně krátký oslavný verš, později krátká satirická báseň
- **Aisópos (Ezop)** – bajky, lidový vypravěč, sociální kritika

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.2 ATTICKÉ OBDOBÍ

5. – 4. stol. př. n. l., rozkvět řecké demokracie

střediskem kultury Athény

vznik **dramatu** z obřadních her spojených s oslavou boha Dionýsa

odraz mýtů a vůle bohů, ovlivňují osud člověka

původně 1 herec a sbor (chór, vyjadřuje mínění lidu), později

2 - 3 herci (jen muži)

škrabošky, odulá ústa jako hlásná trouba, chůdy

představení pod Akropolí, později v amfiteátrech

tzv. **trojí jednota** = jednota místa, času, děje

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.2 ATTICKÉ OBDOBÍ

tragédie – nejstarší dramatický žánr

- **Aischylos**

zavedl postavu druhého herce, dialog

tragédie Oresteia

Orestés pomstí smrt svého otce, zavraždí svoji matku a jejího milence, podléhá výčitkám a prosí bohy o odpuštění

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.2 ATTICKÉ OBDOBÍ

- **Sofoklés**

zavedl další postavy

tragédie Antigona

Antigona, královská dcera, je zaživa zadržena, přes zákaz nového krále pohřbí bratra usmrceného v bratrovražedném boji o trůn

- **Euripidés**

zavedl do hry tzv. deus ex machina (bůh ze stroje) – násilné ukončení děje zásahem božstva

tragédie Médea - o lásce a pomstě královské dcery Médei k muži, jenž se chtěl zmocnit trůnu

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.2 ATTICKÉ OBDOBÍ

komedie – vznikla z původně žertovných a satirických písní při oslavách boha Dionýsa

- **Aristofanés** – komedie Athéňané, Mír, Žáby
kritika politických poměrů a morálky

historická próza

- **Hérodotos** – „otec historie“, historie řecko-perských válek
- **Thúkydídés** – historie peloponéských válek

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.2 ATTICKÉ OBDOBÍ

řečnictví = rétorika

- **Démostenés** – filipiky

kritické, útočné slovní výpady (řeči) proti makedonskému králi

Filipu II. Makedonskému

filozofie

- **Démokritos**
- **Platón**
- **Sókratés**
- **Aristotelés**

2.1 ŘECKÁ LITERATURA

2.1.3 HELÉNISTICKÉ OBDOBÍ

4. – 1. stol. př. n. l.

- **Menandros** – nová komedie
náměty ze života, kritika lidské povahy
hra Škarohlíd
- **Theokritos** – bukolická poezie
básně oslavují život pastýřů na venkově

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

3. stol. př. n. l. – 5. stol. n. l.

latinské písemnictví

písmo převzato od Etrusků

4 období římské kultury:

- archaické
- klasické
- postklasické
- období úpadku

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.1 OBDOBÍ ARCHAICKÉ

3. stol. př. n. l.

vzor v řecké kultuře

komedie

- **Plautus** – Komédie o hrnci

hra o lakomci, kritika lidských vlastností, hry jako fraška

satira

- **Lucilius** – satirické básně

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.2 KLASICKÉ OBDOBÍ

zlatý věk římské literatury

1. stol. př. n. l.

řečnictví

- **Marcus Tullius Cicero** – spis Řečník

politické řeči a dopisy, vytříbený sloh vzorem klasické latiny

historie

- **Gaius Julius Caesar** – Zápisky o válce galské
- **Titus Livius** – historický spis Dějiny od založení Říma

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.2 KLASICKÉ OBDOBÍ

- **Gaius Valerius Catullus** – milostná poezie věnované Lesbii
básník vnitřních rozporů, „odi et amo“ (nenávidím a miluji)
- **Publius Vergilius Maro** - „římský Homér“
římský básník uznávaný i ve středověku
Zpěvy rolnické (Georgika, Zpěvy pastýřské (Bukolika)
opěvuje život na venkově
epos Aeneis – trojský hrdina, po dobytí Tróje připluje k břehům
Itálie, ožení se s dcerou Latinů a podle báje založí Řím

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.2 KLASICKÉ OBDOBÍ

- **Publius Ovidius Naso**

Umění milovat – milostná poezie, rady, jak zaujmout opačné pohlaví

Proměny (Metamorfózy) – převyprávění 250 řeckých a římských bájí s motivem proměny

Dopisy z Pontu – z vyhnanství, stesk po Římě

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.3 POSTKLASICKÉ OBDOBÍ

stříbrný věk římské literatury

1. – 2. stol. n. l.

literatura doby císařské, despotismus, cenzura tisku

- **Seneca** – filozofie
- **Tacitus** – historické spisy Dějiny, Letopisy, Germania (zmínka o českém území)

- **Petronius** – satirický román Satirikon

kritika rozmařilosti bohatých a poměrů v římské společnosti

„arbiter elegantiarum“ (rozhodčí, poradce v oblasti vkusu, umění, krásy)

2.2 ŘÍMSKÁ LITERATURA

2.2.4 OBDOBÍ ÚPADKU

2. – 5. století n. l.

rozvoj patristiky, učení svatých otců – studium křesťanské literatury a myšlení

tvorba utvářející křesťanské učení

- **Aurelius Augustinus** – teoretik patristiky
spis Vyznání – autobiografie o přijetí křesťanství
spis O boží obci – pojednání o křesťanství
- **Marcus Aurelius** – filozofický spis Hovory k sobě

3. ÚKOLY K TÉMATU LITERATURA STAROVĚKU A ANTIKY

3. ÚKOLY K TÉMATU LITERATURA STAROVĚKU A ANTIKY

1. V jaké oblasti a ve kterém období vznikl nejstarší hrdinský epos světa? Uveďte jeho název.
2. Jaké nové literární žánry vznikly v nejstarší egyptské literatuře? Uveďte nejstarší dochovaná díla.
3. Ke které literatuře přiřadíte eposy Mahábhárata a Rámájana? Co o nich víte?
4. Jak byste charakterizovaly Knihu písní, nejstarší sborník čínské poezie?
5. Jaké texty z hlediska žánrové různorodosti najdeme ve Starém zákoně?

3. ÚKOLY K TÉMATU LITERATURA STAROVĚKU A ANTIKY

6. Co víte o počátcích řecké literatury? Jaké žánry a jména autorů archaického období řecké literatury můžete uvést?
7. Čím bylo typické nejstarší řecké drama? Které autory nejstarších řeckých tragédií a komedií a jejich díla znáte?
8. Která významná jména a díla jsou spjata s obdobím tzv. zlatého věku římské literatury?
9. Víte, kdo byl přezdíván „arbiter elegantiarum“ a proč?
10. Objasněte pojem patristika. A jak tento pojem souvisí se jménem Aurelius Augustinus?